

УДК 378.147.091.33-027.22:398.23

## ГУМОР В АУДИТОРІЇ: ВИКОРИСТАННЯ ТА РІЗНОМАНІТНІСТЬ ФОРМ

*Павлова Л.В., Сергеева О.А.*

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*

Гумор у представленій статті розглядається як невід’ємна частина безпосередньої поведінки, що у свою чергу може сприяти більш ефективному навчанню студентів. Особлива увага приділяється впливу гумору на емоційний стан студентів і визначенню типів і форм гумору, які є найбільш прийнятними для використання в аудиторії.

**Ключові слова:** взаємовідносини, гумор, гуманістичний підхід, безпосередність, типи гумору, комунікація.

## ЮМОР В АУДИТОРИИ: УПОТРЕБЛЕНИЕ И РАЗНООБРАЗИЕ ФОРМ

*Павлова Л.В., Сергеева Е.А.*

Юмор в представленной статье рассматривается как неотъемлемая часть непосредственного поведения в общении, что в свою очередь может способствовать более эффективному обучению студентов. Особое внимание в исследовании уделяется влиянию юмора на эмоциональное состояние студентов и выявлению типов и форм юмора, наиболее подходящих для употребления в аудитории.

**Ключевые слова:** взаимоотношения, юмор, гуманистический подход, непосредственность, типы юмора, коммуникация.

## HUMOUR IN THE CLASSROOM: USAGE AND DIVERSITY OF FORMS

*Pavlova L.V., Sergeeva O.A.*

In the article presented humour has been considered as an integrant part of immediacy behaviour during the process of communication that can facilitate more effective students' learning. Special attention has been paid

to the impact of humour on the emotional state of students and finding the types and forms of humour, most appropriate to be used in the classroom.

**Keywords:** interaction, humour, humanistic approach, immediacy, types of humour, communication.

Гумор й сміх – це універсальний аспект людського життя, що має місце у всіх його сферах і є властивим буквально кожній людині [12]. Це різновид психологічної гри, який включає соціальні, когнітивні і емоційні компоненти [5, с. 227]. Гумор може приймати різні форми і виконувати різноманітні психологічні функції. У середовищі однолітків гумор допомагає привернути до себе увагу; у робочому процесі за допомогою гумору ми можемо змінити виникаючу напругу у відносинах між колегами; в актах комунікації, які виникають у групі, гумор використовується для підвищення згуртованості, визначення соціальних кордонів, пом'якшення критичних стверджень; в аудиторії студенти часто використовують гумор для того, щоб добитися доброзичливого ставлення до себе з боку викладача. Іншими словами – це складне соціальне явище, яке торкається багатьох аспектів нашого повсякденного життя, у тому числі навчання у вищих навчальних закладах.

Метою нашого дослідження є встановити вплив гумору на процес викладання іноземних мов у вузі і визначити типи і форми гумору, які є найбільш прийнятними для використання в аудиторії.

Беззаперечно гумор може відігравати важливу роль і в навчальному процесі, особливо при викладанні іноземних мов, де гумор може використовуватися не тільки як стратегія для досягнення тих чи інших педагогічних цілей, а й може виступати об'єктом наукового дослідження в курсі іноземної мови на філологічному, психологічному, соціологічному та інших факультетах.

Проте роль гумору у навчанні набагато складніша, ніж це може здаватися на перший погляд. Як показують дослідження гумор у цій сфері перш за все слід розглядати, як форму міжособової комунікації, яка у свою чергу виступає основою ефективного процесу навчання [5, с. 401].

Викладання у вищих навчальних закладах довгий час розглядалося як процес, який вимагає від викладача насамперед оцінки змісту предмету, та пошук шляхів і методик його викладання. Загалом, раніше у викладачів не виникало потреби замислюватися над своїми взаємовідносинами зі студентами, як в аудиторії, так і за її межами. Проте численні дослідження і досвід роботи свідчить, що викладання повинно протікати у двох площинах: зміст предмета, який викладається, пошук ефективних методів викладання і формування та розвиток взаємовідносин між викладачем та студентом. Викладачі повинні вправно балансувати у цих двох площинах, для того щоб ефективно сприяти процесу засвоєння інформації [9].

Одним з основних аспектів комунікації, які сприяють успішному розвитку взаємовідносин між викладачем і студентом виступає безпосередність у спілкуванні. Безпосередність – це педагогічне поняття, яке визначає межу до якої викладач встановлює близькі стосунки зі студентами в протилежність збереженню дистанції і стриманості [6, р. 549].

Останнім часом безпосередність у спілкуванні виступає основним поняттям для опису і розуміння природи взаємовідносин «викладач – студент». Дослідження показують, що безпосередність у поведінці викладача, яка досягається за допомогою вербальних і невербальних засобів комунікації, полегшує студентам засвоєння матеріалу. Гумор і розмаїття його форм від «консервованих жартів», спонтанних розмовних жартів, іронії до ненавмисних смішних висловлювань і дій, беззаперечно виступає одним із таких засобів.

Зв'язок між безпосередністю у спілкуванні і гумором, який викладач використовує в аудиторії був визначений у ряді робіт закордонних дослідників, зокрема у роботах Gorham і Christophel [10]. Розглянувши якісну і кількісну відміну між тим як викладач використовує гумор і який вплив цей гумор має на аудиторію, вони звернули свою увагу на те, що певна кількість і тип гумору істотно впливають на процес навчання, хоча і не в такій мірі як безпосередність. Вони зазначили, що зв'язок з гумором, який використовує викладач і навчанням студентів можна краще зрозуміти, якщо розглядати гумор разом з таким поняттям, як безпосередність у спілкуванні.

Теоретичне обґрунтування зв'язку між використанням гумору, навчанням і безпосередністю у спілкуванні викладача зі студентами базується, як на властивості гумору привертати і утримувати увагу аудиторії, так і на властивості безпосередності створювати відчуття близькості між суб'єктами комунікації на основі вербальних і невербальних засобів [11]. І гумор, і безпосередність, як показує практика, однаково позитивно впливають на процес навчання і формування мотивації у студентів, а також сприяють позитивному оцінюванню викладання. І, навпаки, відсутність гумору і безпосередності в процесі навчання в аудиторії вважається джерелом демотивації у студентів [10].

Почуття гумору – це риса, яка притаманна психіці людини і є однією зі складових його емоційного розвитку [3]. Тому емоційне стимулювання є одним з методів активізації навчальної діяльності студентів. Емоції та воля є основними психічними феноменами, що впливають на характер учбової діяльності.

Залучення емоційного компоненту у навчальний процес є одним із аспектів «гуманістичного підходу». Наприкінці минулого сторіччя багато досліджень, особливо за кордоном, відзначали важливу і незаперечну роль цього підходу у викладанні іноземних мов, який розглядає студентів не лише як суб'єктів, що вивчають іноземну мову, а як психологічно складних індивідів в рамках соціально-культурних контекстів [7; 18].

Сучасна психологія відводить важливе місце емоційним процесам у механізмах розумової діяльності, вважаючи, що ці процеси не тільки супроводжують розумову діяльність, активізують чи стримують її розвиток, але й виявляються фундаментом активного функціонування сприйняття, розуміння, осмислення, уваги, пам'яті. Навчальна діяльність студента породжує цілий спектр емоційних переживань. Позитивні емоції, як відомо, тонізують роботу головного мозку, підвищують продуктивність когнітивних процесів, сприяють творчому підходу до вирішення різного роду проблем, а негативні пригнічують роботу головного мозку.

Гумор може беззаперечно виступати одним з джерел позитивних емоцій і засобом для створення позитивної та безпосередньої атмосфери на заняттях з іноземної мови. Вчасні жарти, потішні епізоди з життя,

кумедні випадки, пов'язані з матеріалом теми, сприяють формуванню психологічного клімату на занятті. Гумор не лише допомагає перебороти психологічний бар'єр, забезпечуючи інтерес до заняття, але може виступати засобом зняття напруження у стомлених слухачів і створює сприятливі умови для відпочинку та нової роботи мозку [1, с. 187].

Позитивна емоція радості, яка супроводжує гумор, заміщує відчуття тривоги, депресії чи гніву. Це дозволяє людині мислити глибше й творчо вирішувати проблеми [8]. Існують медичні докази того, що сміх, що, як правило, супроводжує гумор викликає не різкий, але досить глибокий струс всього організму, що призводить до розслаблення м'язів і дозволяє зняти напругу, що викликана стресом і негативними емоціями [2]. Таким чином гумор можна розглядати як важливий механізм регулювання емоцій, котрий може сприяти укріпленню психічного здоров'я студентів.

Умовно гумор, який використовується у повсякденному житті можна розділити на три категорії [5]. Всі три категорії можуть успішно функціонувати і в аудиторії.

1) Заздалегідь підготовлені гумористичні текстові матеріали (анекдоти, оповідання). Заздалегідь підготовлені гумористичні тексти використовуються викладачами іноземних мов для відпрацювання різних аспектів мови: фонетики, лексики, граматики, аудіювання тощо. Як показують дослідження, використання гумору у навіть тестових завданнях сприймається більшістю студентів досить добре за умов, якщо гумор є позитивним і зрозумілим [13].

2) Спонтанний цілеспрямований розмовний гумор, який використовується в процесі спілкування і може бути вербальним і невербальним. До цього типу гумору відносяться анекдоти, забавні історії, гра слів, іронія тощо [16], які використовуються для емоційної розрядки в аудиторії.

3) Нецілеспрямований, або випадковий гумор [15] у свою чергу підрозділяється на фізичний і лінгвістичний типи. Як правило, випадковий гумор є результатом висловлювання або дії, які з самого початку не мали бути смішними. До випадкового гумору відносяться: неправильне написання, використання і вимова слів, випадкова перестановка звуків, або «спунерізми». В процесі викладання іноземних мов викла-

дачі і студенти майже кожного дня зустрічаються з подібними випадками гумору і як результат це безумовно може привернути увагу до певних мовних аспектів. Важливо зазначити, що інформація, яка подається в гумористичній манері запам'ятовується краще, чим інформація, яка подається серйозно. Тим самим така інформація полегшує процес когнітивного опрацювання, допомагаючи зберегти її у довготривалій пам'яті [17].

За стилем гумор можна поділити на чотири типи: два відносно-здорових, або адаптивних – аффіліативний та самостверджуючий, та два відносно-нездорових, або потенційно-шкідливих – агресивний та самопринижуючий.

Більшість експертів в області освіти рекомендують викладачам уникати використання агресивних форм гумору. Вживання подібного гумору дуже часто асоціюється з менш позитивними оцінками викладача студентами, що в свою чергу може призвести до їх демотивації. Але, як показують дослідження, незважаючи на те, що викладачі усвідомлюють потенційний ризик використання занадто агресивного гумору, все ж подразнювання і жарти, що до помилок студентів становить більше 10% від усього гумору, який має місце в аудиторії [18].

Проте слід зазначити, що гумор може відігравати важливу роль в процесі виховання. Недаремно говорять, що глузування проникає навіть через панцир черепахи [3]. Тому гумористичні зауваження, щодо поведінки студента, як в аудиторії так і за її межами, за певних умов, можуть бути цілком доречними.

Роль гумору в аудиторії складна і багатогранна. Різні типи гумору можуть бути використані викладачами не тільки для того, щоб проілюструвати навчальний матеріал, а й для того, щоб зробити заняття з іноземних мов більш цікавими, емоційно насиченими, безпосередніми і комфортними для вивчення іноземних мов, що в свою чергу формує і активізує у студентів пізнавальний інтерес й підвищує їх внутрішню мотивацію. З іншого боку використання в аудиторії агресивного гумору, націленого на студента, може призвести до зовсім протилежних наслідків. Окрім того, як показують дослідження, невміле використання гумору може відволікати увагу студентів від більш важливих моментів у ході навчання або викривляти отриману інформацію.

Таким чином, успіх у навчанні за допомогою гумору залежить від вміння ефективно використовувати доцільний тип гумору в належних умовах і в потрібний час.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Витвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи / С.С. Витвицька. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
2. Головаха Е.И. Психология человеческого взаимопонимания / Е.И. Головаха, Н.В. Панина. – К.: Издательство политической литературы Украины, 1989. – 190 с.
3. Лук А.Н. Эмоции и личность / А.Н. Лук. – М.: Издательство «Знание», 1982. – 175 с.
4. Мартин Р. Психология юмора / Р. Мартин; [перевод с англ.]. – Санкт-Петербург : Питер, 2009. – 478 с.
5. Andersen J.T. Teaching immediacy as a predictor of teacher effectiveness / J.T. Andersen // *Communication Year Book*. – New Brunswick, NJ: Transaction Books, 1979. – P. 543 – 559.
6. Atkinson D. “Humanistic” approaches in the adult classroom: an effective reaction” / D. Atkinson // *ELT Journal*, 1989. – Vol. 43/4. – P. 268 – 273.
7. Fredrickson B.L. The role of positive emotions in positive psychology / B. L. Fredrickson // *American Psychologist*, 2001. – Vol. 55 (3). – P. 218 – 226.
8. Frymier A.B. A model of immediacy in the classroom / A.B. Frymier // *Communication Quarterly*, 1994. – Vol. 41. – P. 454 – 464.
9. Gorham J. The relationship of teachers’ use of humour in the classroom to immediacy and student learning / J. Gorham, D. M. Christophel // *Communication Education*, 1990. – Vol. 39. – P. 46 – 62.
10. Kelley D.H. Effects of immediacy on recall of information / D.H. Kelley, J. Gorham // *Communication Education*, 1988. – Vol. 37. – P. 198 – 207.
11. Lefcourt H.M. Humor: The psychology of living buoyantly / H.M. Lefcourt. – New York: Kluwer Academic, 2001. – 211 p.
12. McMorris R. Humour in educational testing: A review and discussion. / R. E. McMorris, R. A. Boothroyd, D. J. Pietrangelo // *Applied Measurement in Education*, 1997. – Vol. 10 (3). – P. 269 – 297.
13. Neulip J.W. An examination of the content of high school teachers’ humor in the classroom // *Communication Education*, 1991. – Vol. 40/4. – P. 343 – 355.
14. Nilsen A.P. Encyclopedia of 20<sup>th</sup>-century American humour. Phoenix / A.P. Nilsen, D. L. F. Nilsen. – AZ: Oryx Press, 2000.